
Međunarodni odnosi

Izvorni znanstveni članak
327(497.5:4-12)

Republika Hrvatska – *gateway* prema jugoistočnoj Europi*

VLATKO CVRtilA**

Sažetak

Kao demokratska i gospodarski razvijena država, interesi koje se ne razlikuju od interesa zapadnih demokratskih država, Republika Hrvatska može biti presudan činitelj u budućim procesima stabilizacije u regiji. Ona zauzima vrlo važno mjesto u regionalnim geopolitičkim strukturama i ima potencijale za utjecaj na budući razvoj susjednih država i područja, posebice kroz nastavak demokratske tranzicije i razvoj dobrosusjedskih odnosa. Stoga je važno njezino djelovanje u tome prostoru. Njezine buduće geopolitičke inicijative s ciljem stabilizacije i sigurnosti u regiji mogu se promatrati s obzirom na njezinu važnost u globalnim i regionalnim geopolitičkim strukturama, sudjelovanje u procesima fragmentacije jugoistoka Europe, te njezino geografsko, kulturno-vjersko i povijesno-geopolitičko okruženje.

Uvod

Kraj “hladnog rata” i promjene osnovnih elemenata starog poretka nisu Europi automatski donijeli očekivanu sigurnost i stabilnost. Do početka devedesetih podijeljena Europa ušla je u novu fazu razvoja koju obilježavaju procesi integracije i dezintegracije. Zanimljivo je da ti procesi imaju sasvim konkretan prostorni smještaj, pa se tako govori o integraciji zapadne, a dezintegraciji istočne i jugoistočne Europe. Nakon raspada komunističkog sustava istočna Europa ušla je u procese gospodarske i političke tranzicije, dok je na prostoru Balkana došlo do tragičnih ratnih sukoba koji, s manjim prekidima, traju od 1991. godine do danas. Zbog rata na prostoru bivše socijalističke

* Za geografski prostor između Jadranskog i Crnog mora koriste se dva naziva: Balkan i jugoistočna Europa. Ni jedan, ni drugi ne odgovaraju u potpunosti kao geografske oznake prostora o kojem se govori. Pojam Balkan je kroz povijest dobio više političko značenje, dok se pojam jugoistočna Europa više koristi u geografskim određenjima toga prostora (Vidi u: Mladen Klemenčić, Jugoistočna Europa – definicija pojma i razvitak zemljovida, “Southeastern Europe 1918-1995”, *International Symposium, Dubrovnik 1996.*, str. 18-21).

** *Vlatko Cvrtila*, docent Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Opća politička geografija i geopolitika.

Jugoslavije gotovo deset godina onemogućena je normalna prometna, gospodarska, politička, znanstvena i kulturna komunikacija između zapadne i jugoistočne Europe.

Međunarodna zajednica uložila je velike napore u zaustavljanje sukoba, primjenjujući različite mehanizme. Njihov je učinak bio ograničen zbog proturječnog djelovanja nacionalnih politika ključnih činitelja u tome prostoru. Stoga je djelovanje na stabilnost Balkana bilo jednostrano, jer su poticaji za stabilizaciju i demokratski razvoj dolazili izvana, dok su unutarnji bili rijetki i slabi. Uspjeh međunarodne zajednice u djelovanju prema određenoj regiji uvijek je bio veći kad su postojali regionalni partneri, interesi i ciljevi kojih se nisu razlikovali od interesa zajednice. U globalnim geostrateškim strukturama postojanje je takvih država nužno u promicanju stabilnosti i sigurnosti. Posebice ako se takve države nalaze na prostorima koji čine prijelaz iz jedne u drugu geopolitičku regionalnu cjelinu.

Izbori 3. siječnja 2000. godine u Republici Hrvatskoj za mnoge političare i analitičare na Zapadu bili su najbolja vijest s Balkana u posljednjih deset godina. Oni su pojačali nadu u unutarnje promjene na Balkanu i otvorili mogućnosti za aktivno sudjelovanje Republike Hrvatske u primjeni svih mehanizama za stabilizaciju regije. Suradnja Republike Hrvatske sa susjednim i drugim državama u regiji i svijetu bila je dobra u nekim aspektima, ali je u ukupnom vanjskopolićkom djelovanju prevladavala djelomična ili potpuna blokada suradnje na mnogim značajnim pitanjima. Prema najavama nove vlade, Republika Hrvatska će svoju vanjsku politiku usmjeriti na suradnju sa svima koji mogu pridonositi njezinom ukupnom razvoju, kao i stabilizaciji i demokratskim procesima u regiji. Njezine buduće inicijative radi stabilizacije i sigurnosti u regiji mogu se promatrati s obzirom na važnost Hrvatske u globalnim i regionalnim geopolitićkim strukturama, sudjelovanje u procesima fragmentacije jugoistoka Europe, te njezino geografsko, kulturno-vjersko i povijesno-geopolitićko okruenje.

Globalne geopolitićke strukture

Za bolje razumijevanje geopolitićkih procesa i struktura mnogi su autori nastojali svijet podijeliti na određene hijerarhijski organizirane prostorne cjeline. Tako podijeljeni svijet predstavljao je okvir za analizu odnosa među različitim činiteljima u prostoru. Posebno mjesto u tim analizama zauzimaju područja koja se nalaze između određenih zona podijeljenog svijeta, odnosno dodiri dviju suprotstavljenih cjelina (primjerice, Heartland i Rimland). Obično su zone između dvaju ili više područja, ili spomenuti dodiri, predstavljali potencijalna mjesta sukoba interesa. Fairgrieve je pojas između kopnenih i pomorskih sila nazivao *crush zone*¹ (zone pritiska), Whittlesey je pojas između Rusije i Njemačke nazivao *shatterbelt*² (osjetljive zone), itd. Saul Cohen je početkom šezdesetih, na stanoviti način objedinio dotadašnje podjele svijeta, te načinio novu, iz koje proizlazi hijerarhijska organizacija prostora³. U tu strukturu ulaze: geo-

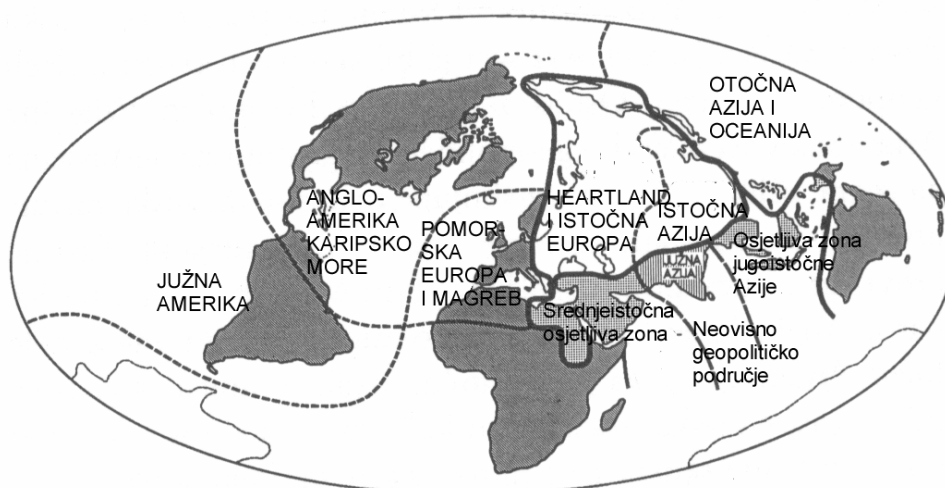
¹ Fairgrieve, J., *War and Change in World Politics*, University of London Press, London, 1925.

² Whittlesey, D., *German Strategy of World Conquest*, Farrar and Reinhart, New York, 1942. Citirano prema: Pepper, D., Jenkins, A., (ur.), *The Geography of Peace and War*, Basil Blackwell, New York, 1985.

³ Cohen, B. S., *Geography and Politics in a Divided World*, Random House, New York, 1963.

strategijska područja, geopolitičke regije, države i regije unutar država. Na najvišoj razini njegove hijerarhijske strukture nalaze se dva geostrategijska područja: maritimno i euroazijsko kontinentalno. To su područja u kojima se odvijaju globalni geostrategijski odnosi. Unutar geostrategijskih područja nalaze se geopolitičke regije koje su druga razina u hijerarhijskoj organizaciji prostora. One su oblikovane kao političke, kulturne, vojne i gospodarske cjeline (Slika 1).

Slika 1: Podjela svijeta prema Saulu Cohenu⁴

Maritimno područje ima otvoreni pristup svim trgovinskim putovima. Unutar njega nalaze se sljedeće geopolitičke regije: Anglo-Amerika i Karibi, maritimna Europa i Magreb, rubna Azija, južna Amerika i Afrika južnije od Sahare. Euroazijska kontinentalna masa sadrži dvije geopolitičke regije: ruski *heartland* i istočnu Aziju. Geopolitička područja nisu u potpunosti obuhvatila sve teritorije, jer se izvan njih nalaze tri neovisne regije: Južna Azija, Bliski istok (koju se još naziva *shatterbelt* područje ili osjetljiva zona), te srednja i istočna Europa (poveznica između dva geostrategijska područja i danas područje tranzicije). To područje Europe predstavlja regiju kroz koju se prelazi iz jednog u drugo geostrategijsko područje. Na njezin razvoj imaju veliki utjecaj oba područja, ali isto tako taj prostor utječe na razvoj odnosa između činitelja u obje geostrategijske cjeline.

⁴ Cohen, B.S., *Geography and Politics in a Divided World*, Methuen, London, 1964.

Koncept *shatterbelt* (osjetljive zone) dosta je prisutan u geopolitičkim raspravama. O tome su, između ostalih, pisali Mahan, Fairgrieve, Hartshorne. Mahan je smatrao kako se između 30. i 40. paralele u Aziji nalazi zona nestabilnosti, koja je u njegovo vrijeme razdvajala ruske i britanske interese u tom području⁵. Fairgrieve je smatrao kako postoje zone pritiska sastavljene od država koje se nalaze između maritimnog i kontinentalnog geostrategijskog područja⁶. To područje pritiska ide od sjeverne preko istočne Europe, Balkana, Turske, Irana, Afganistana i Koreje. Hartshorne je smatrao kako se ta zona nalazi isključivo u području istočne i jugoistočne Europe⁷.

Osjetljive zone su strateška područja u kojima je došlo do političke fragmentacije zbog natjecanja između maritimnog i kontinentalnog područja. Ako je istočna Europa bilo područje pritiska i nestabilnosti prije Drugog svjetskog rata, tada je takva atribucija poslije 1945. godine nestala (da bi se ponovno pojavila početkom devedesetih). Nakon Drugog svjetskog rata posebno osjetljivim zonama možemo obilježiti područje Bliskog istoka i jugoistočne Azije. Osim njih postoje i druga područja nestabilnosti u svijetu, ali ona nisu toliko rezultat sukoba između maritimnog i kopnenog područja, već drugih činitelja. Valja naglasiti da je osjetljive zone teško odrediti u geografskim granicama. Jedno područje nestabilnosti može vrlo lako utjecati na susjedna stabilna područja i odvesti ih u neželjenom smjeru. Isto tako, osjetljive zone mogu se i stabilizirati i usmjeriti prema normalnom političkom i gospodarskom razvoju.

Treća razina u hijerarhijskoj organizaciji prostora su nacionalne države, kao dominantan oblik političkog i teritorijalnog organiziranja u suvremenom svijetu. Četvrta su razina *gateway* regije, odnosno područja koja mogu imati značajan utjecaj na razvoj države unutar koje se nalaze, odnosno na susjedne regije, kao i na čitava geopolitička područja.

Jedan od najznačajnijih fenomena u posljednjih pedesetak godina u svijetu svakako je proliferacija nacionalnih država i njihov položaj u današnjem međunarodnom sustavu. Broj suverenih država od 1939. godine do danas povećao se četiri puta. Danas su u svijetu 193 države, a velika je vjerojatnost da će ih nastati još.⁸

Obilježja *gateway* država mogu se razlikovati u nekim detaljima, ali ne i u općem kontekstu. Gospodarski, *gateway* države nastoje biti razvijenije od susjednih država. Isto tako, ta područja obično imaju veliku i brojnu dijasporu, posebice u ključnim državama i regijama svijeta. Smještene uglavnom duž granice između svjetskih geostrateških područja i geopolitičkih regija, *gateway* države imaju dobre pretpostavke za razvoj gospodarstava, turizma, trgovine; imaju dobre uvjete za stimuliranje gospodarskih,

⁵ Mahan, A. T., *The Influence of Sea Power upon History: 1660-1783*, Little Brown, Boston, 1900.

⁶ Fairgrieve, J., *Geography and World Power*, University of London Press, London, 1915.

⁷ Hartshorne, R., The United States and "the Shatter Zone" in Europe, u Weigert, H., Stefannson, V., (ur.), *Compass of the World*, Macmillan, New York, 1944.

⁸ Danas je u svijetu tridesetak političkih jedinica koje se nalaze u različitim oblicima ovisnosti i dvadesetak teritorija koji su pod skrbništvom ili imaju vlastitu samoupravu, odnosno nalaze se u statusu protektorata. Osim toga, u svijetu postoje brojni (više od pedesetak) unutarnji separatistički pokreti, koji se nastoje odcijepiti od sadašnjih država i zatražiti priznanje svojih teritorija kao suverenih država.

društvenih i političkih veza. Postizanjem neovisnosti one mogu pridonijeti da se zona u kojoj se one nalaze pretvore iz zone nestabilnosti u zonu stabilnosti i prosperiteta.

Nastanak takvih država može pridonijeti stvaranju granica prilagodbe, susretljivosti i prijateljstva.⁹ Takve države mogu znatno pridonijeti gospodarskoj, političkoj i sigurnosnoj stabilizaciji u regiji s dvostranim utjecajem prema svojoj okolini i prema regionalnom i svjetskom sustavu. One neće predstavljati vojnu prijetnju, ni svojim velikim, ni svojim malim susjedima. Prema tome, *gateway* države su izravni sudionici stabilizacije sustava, kao što i izravno pridonose njegovim mirovnim obilježjima.

Kako se svijet razvija, tako će sve više dolaziti do fleksibilne vanjske politike, posebice onih država koje su krenule putovima demokratizacije. Kad u određenoj regiji ne postoji izražena volja za demokratizacijom, upravo će nastanak *gateway* države i njezino čvrsto opredjeljenje za razvoj demokracije imati izravnog utjecaja na daljnji razvoj u regiji. Posebno je važno da *gateway* država ne upadne u zamku isključivog povezivanja s jednom velikom silom, već da promovira politiku koja će imati uravnotežen odnos prema regionalnim i svjetskim silama. Dakako, to nije lako postići, ali takvu orijentaciju ne treba zanemariti. Jer ukoliko se država orijentira prema jednoj sili, tada ona zapravo podržava klasičnu teritorijalnu i svaku drugu podjelu svijeta, u okviru koje se gubi energija emancipacije i mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u odlučivanju o sudbini regije, ili čak i svijeta.

Prostor jugoistočne Europe uvijek je zauzimao posebno mjesto u globalnim geopolitičkim pogledima. U geopolitičkim analizama uvijek je važno mjesto zauzimala hijerarhijski uređena organizacija prostora kao pretpostavka ravnoteže i stabilnosti u međunarodnom sustavu.¹⁰ U središtu tih analiza nalazilo se razmatranje odnosa velikih sila, tako da su često sadržaji globalnih geostrateških odnosa utjecali na promatranje svijeta u cjelini. U tom kontekstu postojali su stanoviti prostori važnost kojih je bila presudna u globalnoj geostrateškoj ravnoteži, odnosno prostori koji su se nalazili u “strateškoj sjeni”, jer nisu imali veliki utjecaj na odnose između ključnih geostrateških igrača. Procesom dekolonizacije došlo je do nove organizacije prostora u “strateškoj sjeni”, kao i ključnih područja, što je utjecalo na stvaranje novih globalnih geostrateških pogleda. Novi pogledi morali su uzeti u obzir činjenicu da postoje određena područja koja se nisu mogla svrstati u tadašnju hijerarhijsku organizaciju prostora. Cohen je svoje poglede temeljio na stalno prisutnom sukobu kopna i mora, te ustvrdio kako postoje stanovita područja koja čine *gateway* između maritimnih i kopnenih regija.

⁹ Od Drugog svjetskog rata do danas, granice između dvaju geostrateških područja bile su uglavnom nestabilne zone sukoba (od Grčke, Koreje, kinesko-indijskih sporova o granicama, Vijetnama i Afganistana). Međutim, danas se ratni sukobi na toj liniji smanjuju. Razina sukoba u tim područjima danas nije ništa veća od razine sukoba u cijelom svijetu. To ih razlikuje od osjetljivih zona, koje su iskusile najviši stupanj intenziteta i učestalosti rata.

¹⁰ Više o tome u Saul B. Cohen, *Geopolitics in the New World Era*, u: Demko, J. George, William B. Wood (ur.), *Reordering the World: Geopolitical Perspectives on the Twenty-first Century*, Westview Press, Oxford, 1993., str. 27-48.

Stabilnost tih područja može pridonijeti stvaranju granica prilagodbe, susretljivosti i prijateljstva.¹¹

Ukoliko prihvatimo Cohenovu metodu, tada možemo zaključiti kako su granice između dvaju geostrateških područja bile uglavnom nestabilne zone i područja dinamičnih geopolitičkih kretanja. Jedna od takvih regija je i područje jugoistočne Europe, gdje se hijerarhijska organizacija prostora uvijek kretala između udruživanja u veće prostorne i političke cjeline i njihove fragmentacije. Republika Hrvatska imala je kroz povijest znatnu ulogu u regionalnim geopolitičkim procesima, a danas zauzima posebno mjesto u regionalnim geopolitičkim strukturama.

Fragmentacija jugoistoka Europe

Raspad socijalističke Jugoslavije može se promatrati kao sukob unutar zone nestabilnosti na jugoistoku Europe. On je interpretiran na temelju stereotipa o prirodnom i neizbježnom sukobu u središtu kojeg se nalazi generacijski prenošena mržnja na prostoru Balkana. To je područje tijekom “hladnog rata” bilo uspjeti model “trećeg puta” i multikulturalna idila u geopolitičkoj podjeli svijeta. Percepcija toga prostora kao objektivno kompleksnog i konfliktnog utjecala je i na pristup međunarodne zajednice u sprječavanju sukoba i njegovu rješavanju. Termin Balkan stekao je na Zapadu negativno određenje kao prostor u kojem se odvijaju procesi potpuno suprotni od procesa u zapadnoj Europi. Dio područja bivše SFRJ još uvijek se može svrstati u područje nestabilnosti, na čijem se tlu prelamaju mnogi geostrateški interesi. Uspjeh njihova ostvarivanja povezan je sa stabilnošću regije. Ako je regija nestabilna, tada postoji veća mogućnost za ostvarivanje određenih posebnih strateških interesa. Ako je stabilna, zajednički interesi postaju dominantni.

Proces demokratizacije jugoistoka Europe jedini je način gospodarske, političke i sigurnosne stabilizacije regije. Za demokratizaciju važni su vanjski, ali presudnu važnost imaju unutarnji poticaji, jer su oni dokaz uspješnosti demokratskih procesa. Rezultat procesa demokratizacije na jugoistoku Europe trebao bi dovesti do fleksibilnijih državnih politika, u sadržaju kojih bi trebali prevladavati vrijednosti i interesi sukladni interesima međunarodne zajednice. Teško je očekivati da će se cijela regija odjednom, ili jednakim intenzitetom, demokratizirati. Upravo su zato važna područja, odnosno države u regiji, koje su u procesima demokratizacije i suradnje s međunarodnom zajednicom ispred drugih. Kad u određenoj regiji ne postoji izražena volja za demokratizacijom, upravo će razvoj država sa čvrstim opredjeljenjem za razvoj demokracije imati izravnog utjecaja na budućnost svih regionalnih sastavnica (država, odnosno područja u njima). Posebno je važno da takve države ne upadnu u zamku isključivog povezivanja s jednom velikom silom, već da promoviraju politiku koja će imati uravnotežen odnos prema regionalnim i svjetskim silama. Dakako, to nije lako postići, ali takvu orijentaciju ne treba zanemariti. Jer ukoliko se država orijentira prema jednoj sili, tada ona zapravo podržava klasičnu teritorijalnu podjelu svijeta, u okviru koje se gubi energija emancipacije i mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u odlučivanju o sudbini regije.

¹¹ Cohen B. S., *op.cit.*, str. 39.

U geopolitičkoj literaturi Slovenija se pojavljuje kao *gateway* država prema istočnoj i jugoistočnoj Europi¹². Sličnu sudbinu u nastanku države imala je i Hrvatska, koja je za razliku od Slovenije prošla puno teži put. Na tom se putu morala suprotstaviti agresiji, a kasnije i razvoju autoritarnog režima. Politički razvoj Republike Hrvatske i njezini odnosi s međunarodnom zajednicom bili su bitna zapreka razvoju demokracije na prostorima jugoistoka Europe. Međutim, njezin razvoj u posljednja dva mjeseca pokazuje kako je moguća izborna pobjeda onih političkih opcija koje se suprotstavljaju sukobima i ratovima. Republika Hrvatska je na izborima 3. siječnja 2000. godine pokazala u kojoj mjeri postoji volja građana za promjenama takve politike, za priključenjem euroatlantskim integracijama, razvijanju dobrosusjedskih odnosa, borbi protiv kriminala, što se nalazilo u središtu izborne kampanje pobjedničke koalicije.

Okruženje Republike Hrvatske

Povijesni i geopolitički razvoj Hrvatske pokazuje kako ključne odrednice njezina okruženja imaju izravan utjecaj na njezino geopolitičko ponašanje. U tom su smislu politička ograničenja koja se postavljaju pred određene inicijative, kroz povijest činile zapreku ujednačenom političkom i gospodarskom razvoju (Slika 2).

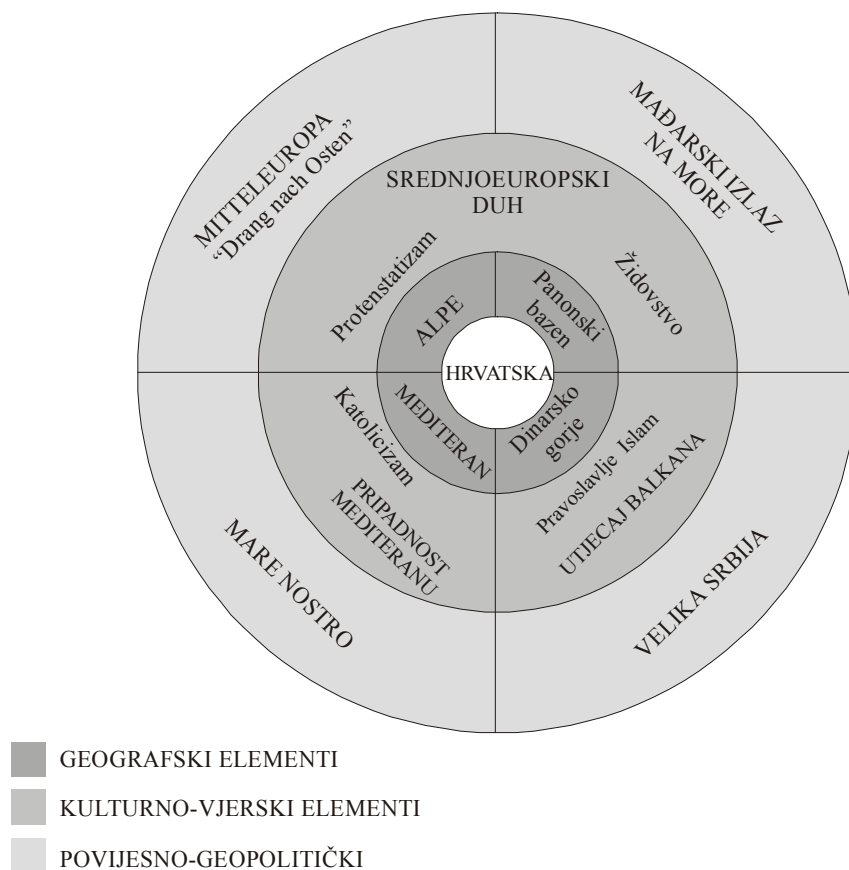
Hrvatski geopolitički položaj uvijek je bio složen, jer je određen dodirima s različitim etničkim, kulturnim, geografskim i političkim činiteljima. Teško je pronaći državu u svijetu sa sličnim geografskim oblikom i smještajem na dodiru triju kulturno-religijskih krugova. Oblik teritorija predstavlja nepovoljno geopolitičko obilježje, jer se on ne može mijenjati, dok se dodir s drugim kulturno-civilizacijskim krugovima, po svom sadržaju, često mijenjao – od sukoba do suradnje. Na povijesni i kulturni razvoj Hrvatske izravne utjecaje imalo je njezino geografsko, kulturno-vjersko i povijesno-geopolitičko okruženje.

Geografsko okruženje. Republika Hrvatska ima izrazito nepravilan teritorijalni oblik u vidu potkove. Ova nepravilnost uzrokuje i mnoge prometne¹³, ali i geostrategijske poteškoće. Hrvatska se sastoji od panonskog i mediteranskog kraka, između kojih se nalazi gorska spojnica, odnosno tzv. gorski prag s prometnim vezama između panonske i jadranske Hrvatske. Nepravilnost hrvatskog teritorija rezultira i velikom dužinom kopnenih granica – ukupno 2.028 km.¹⁴ Vojnopolitički nadzor ovako dugih granica posebno je složeno pitanje i zahtjevan posao. U tom kontekstu osobito je važno u kakvim je odnosima sa susjednim državama država s takvim granicama. Za Hrvatsku je trenutna situacija sljedeća: oko 46% njezine granice je s Bosnom i Hercegovinom, gdje se nalaze međunarodne snage i čija je budućnost još uvijek neizvjesna; 41% hrvatskih

¹² Ibidem, str. 43

¹³ Primjerice, između Osijeka i Dubrovnika zračna je udaljenost 320 km, dok je cestovna oko 1000 km. Cestovna udaljenost između ovih gradova kraća je kroz dvije susjedne države, nego kroz Hrvatsku (BiH – oko 580 km i SRJ – oko 750 km).

¹⁴ Više o tome u Žunec, Ozren (ur.), *Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija*, SDP i STRATA istraživanja, Zagreb, 1999., str. 190-198.

Slika 2: Hrvatske sastavnice i okruženje¹⁵

granica odnosi se na države s kojima Hrvatska razvija kooperativne odnose (Slovenija, Mađarska), dok je oko 13 % državnih granica prema Jugoslaviji s kojom Hrvatska razvija proces normalizacije. Kvaliteta međudržavnih odnosa bitno djeluje na geostrategijsku osjetljivost granica, a u hrvatskom slučaju čak 59 % kopnenih granica odnosi se na geopolitičko nestabilno susjedstvo (Bosna i Hercegovina i SRJ). Osim s Mađarskom te Bosnom i Hercegovinom, Hrvatska još uvijek nije riješila pitanje granica s drugim susjednim državama. Na spornim sektorima mogući su incidenti, iako se stalno ističe miroljubivo rješavanje tih problema. Osim toga, potkraj srpnja 1999. godine potpisani sporazum o granicama između Hrvatske te Bosne i Hercegovine nije podržala Republi-

¹⁵ Žunec, Ozren (ur.), *Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija*, SDP i STRATA istraživanja, Zagreb, 1999., str. 186.

ka Srpska, tako da su u javnosti poznati slučajevi otvorenog protivljenja tom sporazumu (prije svega, oko teritorijalnih rješenja u području Kostajnice, području poluotoka Kleka, zaleđu Dubrovnika, itd.). Osim kopnene granice sa susjednim državama, Hrvatska još uvijek nije riješila pitanje svojih bočnih granica teritorijalnog mora, tako da dijelovi nerazgraničenog akvatorija također mogu biti uzroci ozbiljnih međudržavnih sučeljavanja (problem utvrđivanja granice u Piranskom zaljevu sa Slovenijom i području Boke Kotorske sa SRJ, odnosno Crnom Gorom).

Kulturno-vjersko okruženje. Hrvatski prostor dio je južnoslavenskog prostora Balkanskog poluotoka. Hrvatska se nalazi na zapadnom rubu toga prostora i prelazi njegove zapadne granice, te pokriva najveći dio istočne obale Jadrana. U širem okruženju hrvatskih zemalja tijekom povijesti razvijalo se nekoliko civilizacijskih žarišta: starogrčko, rimsko, bizantsko, germansko, mletačko, mađarsko i islamsko-tursko. Ta žarišta imala su velikog utjecaja na razvoj cjelokupnog prostora Balkana, jer su se često tu i sukobljavala. Također su utjecala na povijesni i kulturni razvoj naroda koji se nalaze na tom prostoru. Na razvoj Hrvatske izravni su utjecaj imala tri kulturno-civilizacijska kruga: mediteranski, balkanski i srednjoeuropski. Sva su tri kruga, u različitim razdobljima povijesnog razvoja, bila i prostorno prisutna na teritoriju današnje Hrvatske, o čemu svjedoče mnogi kulturni spomenici. U trenucima dominacije jednog kruga pokušavalo se potisnuti utjecaj drugih, što je često izazivalo sukobe. Rijetka su i vrlo kratka povijesna razdoblja u kojima su sva tri kruga bila u ravnoteži.

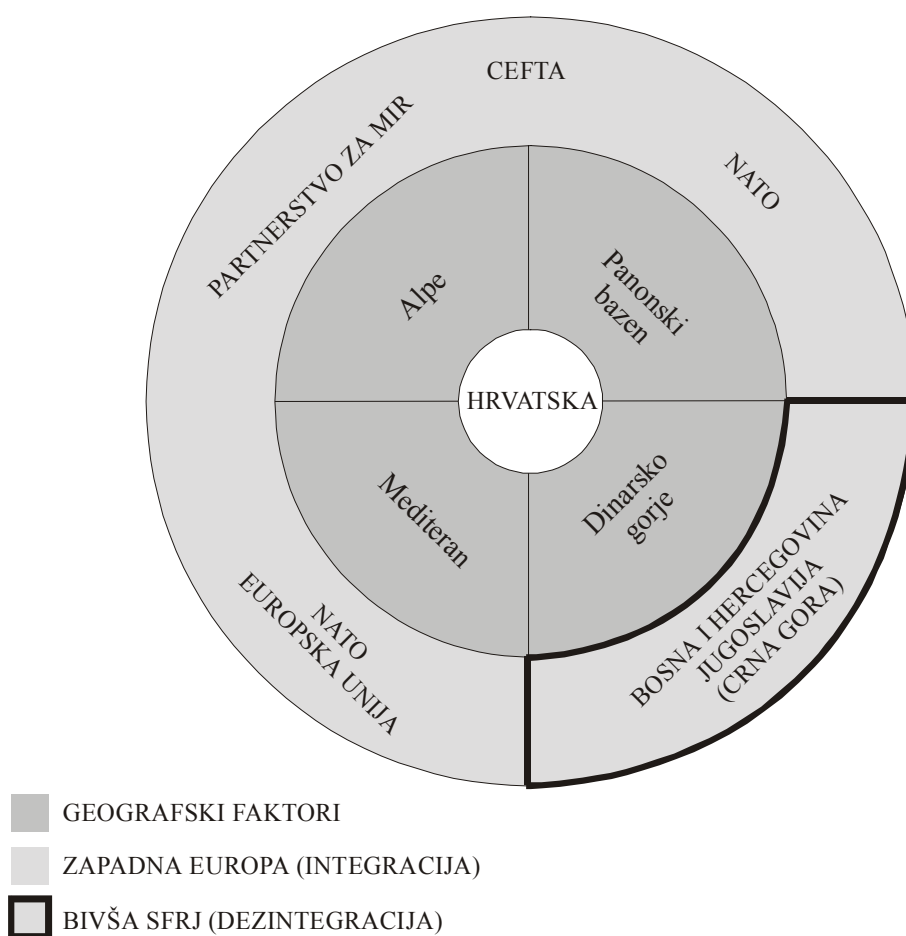
Povijesno-geopolitičko okruženje. Preko područja Balkana bio je usmjeren prodor turskih snaga u Europu, kao i opći smjer germanskog interesnog prodora prema jugoistoku. Hrvatska i širi prostor Balkana nalazili su se i u području romanskih interesa na istočnoj obali Jadrana. Česte seobe kroz povijest, koje su posebno bile izazivane turskim prodorima od 14. do 19. stoljeća, činile su taj prostor nestabilnim. Posljedica tih događanja i prelamanja interesa različitih sila bila je stalna podjela prostora i naroda što je onemogućivalo i usporavalo njihovu politogenezu. Nakon Prvog svjetskog rata u državu Južnih Slavena udružena su područja koja su kroz povijest pripadala različitim državnim i povijesnim cjelinama. Usprkos dogovorima iz Jalte o podjeli bivšeg prostora Kraljevine Jugoslavije na principu 50:50, ona je nakon Drugog svjetskog rata ostala jedinstvena, te se na njezinom prostoru organizirala socijalistička država. U geopolitičkoj podjeli Europe, Jugoslavija se uspjela održati cjelovitom i neovisnom sve do njezina raspada 1991. godine (Slika 3).

Šest geopolitičkih inicijativa

S obzirom na kulturno-povijesni razvoj, geografski smještaj i regionalnu geopolitičku strukturu, Republika Hrvatska, u ostvarivanju zajedničkih interesa mira i stabilnosti na jugoistoku Europe, trebala bi se usmjeriti na razvoj više geopolitičkih inicijativa. Tijekom posljednjih deset godina Hrvatska je poduzela neke geopolitičke inicijative, koje nisu pridonosile stabilnosti i sigurnosti. Odnosi Hrvatske s većim brojem njezinih susjeda bili su napeti i nepotrebno neprijateljski, u velikoj mjeri zato što su isticane kulturno-civilizacijske razlike, ali i pesimizam prema procesima globalizacije i integracije. Umjesto sumnjičavog pristupa idejama i mehanizmima za demokratski razvoj jugoistočne Europe, što je bio sadržaj vanjskopolitičke aktivnosti u posljednjih

deset godina, Hrvatska bi trebala pronaći načine za jačanje svoje uloge u procesima stabilizacije toga prostora i iskoristiti jedinstven položaj zemlje na raskrižju triju važnih europskih subregija. Izolacionizam i paranoja napokon moraju prestati dominirati vanjskopolitičkim ciljevima. Pri tome važno mjesto moraju zauzimati odnosi s velikim silama, kroz razvoj uravnoteženog odnosa, a ne dominantno vezivanje uz jednu.

Slika 3: Suvremeno geopolitičko okruženje Hrvatske¹⁶

Kao aktivni doprinos novim odnosima, Republika Hrvatska se treba usmjeravati prema razvijanju regionalnih odnosa kroz tri inicijative: jadranska inicijativa (Slovenija

¹⁶ Žunec, Ozren (ur.), *Hrvatska vojska 2000: Nacionalna sigurnost, oružane snage i demokracija*, SDP i STRATA istraživanja, Zagreb, 1999., str. 192.

i Crna Gora), srednjoeuropska inicijativa (Mađarska, Češka, Poljska, Slovačka i Slovenija) i balkanska inicijativa (Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija). Ove tri inicijative proizlaze iz geografskog, kulturno-vjerskog i povijesno-geopolitičkog regionalnog razvoja Hrvatske i jugoistoka Europe. Važno je spomenuti kako se neke države mogu nalaziti u dvije ili više inicijativa, odnosno kako se u sadržaje pojedinih inicijativa mogu uključiti i države izvan regije. S obzirom na današnje globalne geopolitičke strukture, važno je razvijati i sljedeće tri inicijative: europska (EU, Vijeće Europe, OESS), euro-atlantska (SAD, NATO), globalna (UN, Rusija, Kina).

Nova Hrvatska mogla bi postati važno uporište stabilnosti na Jadranu, u srednjoj Europi i na Balkanu. Preuzimajući istaknutiju i konstruktivniju ulogu, Hrvatska bi istovremeno mogla pomoći sebi i svojim susjedima te pridonijeti koherentnijoj i uspješnijoj politici NATO-a i EU prema tim nesigurnim dijelovima kontinenta. Demokratska politička tranzicija mora utjecati i na promjenu vanjskopolitičkog ponašanja nove vlasti. Promjene na tom području ponajprije se moraju ogledati u politici prema Bosni i Hercegovini, u politici prema SRJ, prema Crnoj Gori te u politici prema drugim susjedima (Slovenija, Mađarska, Italija), kao i prema odnosima sa zapadnom Europom, prije svega zato što svi zajedno dijelimo budućnost europskog kontinenta. Dakako da nije uputno pri tomu zanemariti odnose s drugim državama, koje nisu geografski smještene na europskom kontinentu, ali imaju značajnu ulogu za razvoj međunarodnih odnosa (SAD, Rusija, Kina, i druge).

Politika Republike Hrvatske prema BiH mora sadržavati barem nekoliko ključnih elemenata, kako bi bila konstruktivna i efikasna. Nužna je bezuvjetna posvećenost teritorijalnom i administrativnom integritetu BiH na svim političkim i diplomatskim razinama i razvijanje normalnih političkih, gospodarskih i drugih odnosa sa susjednom državom. Bosna i Hercegovina ne predstavlja vojnu opasnost za Republiku Hrvatsku i nema razloga da se ne razvijaju normalni odnosi.

Iako nije članica NATO-a, Hrvatska će se uskoro uključiti u program Partnerstvo za mir, te na taj način postati sudionicom konkretnih regionalno-sigurnosnih inicijativa u dvije preklapajuće subregije (jadranska i srednjoeuropska). Prvo, jadransko partnerstvo između Hrvatske i Italije moglo bi se usredotočiti ne samo na zajedničke vježbe i vojnu suradnju nego i na stvaranje regionalnih postrojbi za brze reakcije u kriznim situacijama. I druge zemlje, poput Slovenije, Austrije, Mađarske, Bosne i Hercegovine, mogle bi sudjelovati u takvoj inicijativi. Primjerice, moguće zajedničke postrojbe mogle bi se uvježbavati na hrvatskom teritoriju u Dalmaciji ili Slavoniji, a bavile bi se humanitarnim, ekološkim, gospodarskim ili drugim katastrofama u regiji. Slične inicijative mogu se i proširiti prema Bosni i Hercegovini, te prema Crnoj Gori i Srbiji, ovisno o političkim procesima, čime bi se dali poticaji za razvoj balkanskih inicijativa. Takve subregionalne inicijative značajno bi pridonijele razvoju euroatlantskog i regionalnog savezništva u konstruktivnom i stabilizirajućem smjeru. Usporednim djelovanjem na razvoju europskih, euroatlantskih i globalnih inicijativa, Republika Hrvatska može dati značajne poticaje za promjene u regiji.

Zaključak

Geografski smještaj određuje Republiku Hrvatsku nezaobilaznim prostorom u povezanosti sjevera, zapada, istoka i jugoistoka Europe. Rat na prostoru bivše Jugoslavije i događaji vezani uz njega imali su određeni utjecaj na oblikovanje državnih politika svih činitelja na Balkanu. Hrvatska državna politika, iako deklarativno usmjerena prema demokratizaciji i suradnji sa Zapadom, na mnogim pitanjima nije provodila svoje opredjeljenje. Stoga i nije mogla pokrenuti ni ostvariti geopolitičke inicijative, koje bi zajedno sa naporima međunarodne zajednice pridonijele sigurnosti i stabilnosti na Balkanu. Politička volja novoizabrane vlade u Republici Hrvatskoj za suradnjom s međunarodnom zajednicom postaje kamen temeljac za razvoj novih odnosa na jugoistoku Europe. Međunarodna zajednica pri tome ima ključnu ulogu kroz poticanje razvoja takve strukture koja neće predstavljati sigurnosni izazov ni jednoj velikoj ili maloj državi u regiji. Stoga je posebno važno koji će se mehanizmi primjenjivati u stabilizaciji i razvoju regije.

S obzirom na geografski položaj i vanjskopolitičku orijentaciju, Republika Hrvatska može postati stabilan i nezaobilazan partner za provedbu demokratskih inicijativa na prostoru jugoistoka Europe. Njezin uspjeh izravno je povezan s ujednačenim razvojem šest geopolitičkih inicijativa: jadranske, srednjoeuropske, balkanske, europske, euroatlantske i globalne, koje bi trebale, uz nastavak djelovanja međunarodne zajednice, usmjeriti politički razvoj regije prema dugoročnijoj stabilnosti i sigurnosti.

Vlatko Cvrtila

*REPUBLIC OF CROATIA:
THE GATEWAY TO SOUTH-EAST EUROPE*

Summary

As a democratic and economically developed country, whose interests are not any different from those of Western democratic states, the Republic of Croatia may be a decisive factor in the future processes of stabilization in the region. It occupies a very important place in the regional geopolitical structures and might influence the future development of the neighbouring countries and regions, especially through the continuation of democratic transition and the improvement of the relations with its neighbours. Hence the importance of its policies. Its future geopolitical initiatives regarding the stabilization and security of the region can be viewed in relation to their importance within global and regional geopolitical structures, to its participation in the processes of the fragmentation of South-East Europe, and to its geographical, cultural/religious, and historical/geopolitical environment.